

บ/ท/บ/า/ท

ของครูผู้สอนในสถานการณ์ที่ใช้วิธีการเรียนการสอนเพื่อการสื่อสาร

ปาริชาติ วัฒนกุล

ในปัจจุบันวิธีการเรียนการสอนเพื่อการสื่อสาร (Communicative Approach) มีบทบาทในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษมากขึ้น วิธีการเรียนการสอนเพื่อการสื่อสารให้ความสำคัญต่อผู้เรียนจนดูเหมือนว่าครูผู้สอนในห้องเรียนต้องลดบทบาทตนเองลง บทความนี้มุ่งที่จะเสนอบทบาทของครูผู้สอนในสถานการณ์ที่ใช้วิธีการเรียนการสอนดังกล่าว โดยหวังว่าอาจจะประโยชน์ได้บ้าง หากครูผู้สอนนำไปพิจารณาเปรียบเทียบกับสถานการณ์ของตนเองที่กำลังดำเนินอยู่

มโนทัศน์ของคำว่า “บทบาท” (Role)

คำว่า “บทบาท” โดยทั่วไปนั้นมีความสัมพันธ์กับหลายๆ สิ่ง ได้แก่ สังคม ความคิดเห็นของแต่ละบุคคลว่าสิ่งใดคือสิ่งที่เหมาะสมและความคิดเห็นของผู้อื่นว่าสิ่งใดคือสิ่งที่ควรทำ ดังนั้นบทบาทจึงเปรียบเสมือนการทำหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่งให้เป็นไปตามเกณฑ์ปกติ (norms) และสิ่งที่คาดหวังกันไว้ (expectations) นอกจากนี้บทบาทจะมีขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความเกี่ยวข้องกับบทบาทอื่นรวมทั้งมีการปรับปรุงบทบาทให้เข้ากับบทบาทที่เป็นที่ยอมรับกันอยู่ (Munby, 1978 : 68)

บทบาทในทางด้านการเรียนการสอนนั้น ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของแบบการสอน (Design) โดยยึดตามความคิดของ J.C. Richards และ Ted Rodgers (1982 : 153) ซึ่งแบ่งวิธีการสอน (Method) ออกเป็น 3 ระดับคือ Approach, Design และ Procedure โดยให้คำจำกัดความว่า Approach คือ ทฤษฎีเกี่ยวกับภาษาและการสอนภาษา Design คือ แบบของการสอนซึ่งครอบ

คลุมเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาทางด้านภาษาศาสตร์ (Linguistic content) การกำหนดรายละเอียดในการสอนรวมทั้งลักษณะบทบาทของครูผู้สอน ผู้เรียนและสื่อการเรียนการสอน ส่วน Procedure คือ เทคนิคและขั้นตอนสำหรับกระบวนการสอนนั้นๆ

จึงอาจสรุปได้ว่า บทบาทของครูผู้สอนประกอบขึ้นจากสองส่วน ส่วนหนึ่งมาจากตัวกำหนดภายนอก อันได้แก่ ทฤษฎีการเรียนการสอนที่ใช้อยู่และสภาพสังคม ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากประสบการณ์ ลักษณะส่วนบุคคลและความคิดความเชื่อส่วนตัวในด้านที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน ซึ่งบทบาททั้งหมดนี้ย่อมมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เมื่อต้องพบกับบทบาทของผู้เรียนซึ่งก็ถูกกำหนดจากหลายๆ สิ่งเช่นกัน

บทบาทของครูผู้สอนที่พอมองเห็นได้ชัดคือ บทบาทที่ถูกกำหนดไว้โดยตัวกำหนดภายนอก อันได้แก่ ทฤษฎีการเรียนการสอนที่ปรากฏอยู่ และสรุปว่าบทบาทก็จะต้องเป็นไปตามแนวทฤษฎี โดยที่ส่วนอื่น ๆ เป็นสิ่งที่เป็นแนวร่วมเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายของทฤษฎีการสอนนั้นๆ

ความเปลี่ยนแปลงของบทบาทครูผู้สอนในการสอนภาษา

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา บทบาทของครูผู้สอนผันแปรไปตามความเปลี่ยนแปลงของวิธีการเรียนการสอนแบบต่างๆ นับตั้งแต่วิธีการเรียนการสอนที่เน้นการสอนกฎไวยากรณ์และการแปล (Grammar-Translation Method) ซึ่งวิธีดังกล่าวเปิดโอกาสให้ครูมีบทบาทในห้องเรียน

เป็นส่วนใหญ่ โดยครูผู้สอนจำเป็นต้องให้ผู้เรียนมีความสามารถในการแปลจากภาษาที่หนึ่งเป็นภาษาที่สอง หรือในทางกลับกัน รวมทั้งมีความรู้ทางด้านไวยากรณ์ที่ถูกต้องแม่นยำ เมื่อการสอนภาษาแบบเน้นโครงสร้าง – (Structural Approach) มีอิทธิพลขึ้นในช่วงปี 1940 ติดตามด้วยวิธีการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับบทสนทนาและใช้อุปกรณ์ช่วยในการเรียนการสอน (Audio-Lingual Method) ครูผู้สอนในห้องเรียนจึงต้องปรับบทบาทให้สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนการสอนดังกล่าว คือ ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในห้องเรียนในการฝึกฝนให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาได้อย่างถูกต้องตามแบบแผน ซึ่งก็ถกเน้นในเรื่องความถูกต้องแม่นยำอยู่อีกเช่นเดิม J.C. Richards และ Ted Rodgers (1982 : 160) กล่าวถึงบทบาทของครูผู้สอนในวิธีการสอนดังกล่าวว่า

“In the classical audiolingual method the teacher is regarded as the source of language and learning. The teacher is the conductor of the orchestra, whose prime goal is to keep the players in tune and time, and without whom no music could be performed.”

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาการเรียนการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร เริ่มมีบทบาทขึ้นเรื่อย ๆ และในปัจจุบัน – ทฤษฎีการสอนดังกล่าว เป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย ดังนั้น บทบาทของครูผู้สอนจึงต้องปรับให้เข้ากับสภาพการณ์ในปัจจุบันเช่นกัน อันจะกล่าวในรายละเอียดต่อไป

ลักษณะการเรียนการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร

ตามแนวความคิดของการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร นั้น มีการมองภาษาในลักษณะที่เป็นการปฏิสัมพันธ์ ดังนั้น จึงเน้นในเรื่องรูปแบบของการเคลื่อนไหว การลงมือกระทำและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในระหว่างติดต่อสื่อสารกัน รวมทั้งการเน้นให้ผู้เรียนทำกิจกรรมร่วมกับผู้เรียนด้วยกันและกับครูผู้สอนด้วย โดยที่ผู้เรียนต้องเลือกเนื้อหาหรือหัวข้อที่จะแสดงความคิดเห็นเอง (Richards and Rodgers, 1982 : 156)

ในด้านการสอนนั้นวิธีดังกล่าวให้ความสำคัญกับเป้าหมายของการสอนภาษาที่สองมากกว่าวิธีการหรือเทคนิค โดยมุ่งให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารโต้ตอบกันด้วยภาษาที่สองได้ Littlewood (1984) ให้ความเห็นว่า แนวความคิด

ของการสอนเพื่อการสื่อสารมิได้ปฏิเสธแนวความคิดของวิธีการเรียนการสอนแบบเน้นโครงสร้างเสียทีเดียว เพียงแต่ขยายขอบเขตของวัตถุประสงค์ออกไปโดยเน้นถึงการที่ผู้เรียนสามารถฝึกฝนสิ่งที่ตนเองได้รับกับสถานการณ์ที่ต้องสื่อสารได้ตอบจริง ๆ แม้จะกับผู้เรียนด้วยกันก็ตามที่นอกจากนี้ กิจกรรมในการเรียนรู้อยู่ยังเกี่ยวพันกับการใช้ภาษาในการสื่อสารมากกว่าที่เคยเป็นมา โดยผู้เรียนมีโอกาสได้รับทักษะและความรู้ในระหว่างการสื่อสารติดต่อกันโดยไม่รู้ตัว

จึงพอสรุปได้ว่าการเรียนการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารนั้น เน้นถึงการใช้ภาษา (USE) มากกว่าหลักการใช้ภาษา (USAGE) เน้นความสำคัญของความคล่องแคล่วในการใช้ภาษา (fluency) มากกว่าที่จะเน้นความถูกต้องแม่นยำ (accuracy) ทักษะที่ใช้ลักษณะแบบทักษะ – สัมพันธ์ (integrated skill) และกิจกรรมที่ใช้เป็น – ลักษณะกิจกรรมกลุ่มเพื่อเน้นให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการสื่อสารขึ้น

บทบาทของครูผู้สอนในวิธีการเรียนการสอนเพื่อการสื่อสาร : ข้อเสนอแนะและตัวอย่างงานวิจัย

จากเป้าหมายของวิธีการสอนดังกล่าวมาแล้วข้างต้น บทบาทของครูผู้สอนส่วนหนึ่งจะถูกกำหนดขึ้นภายใต้ทฤษฎีการเรียนการสอนดังกล่าว เช่น Breen และ Candlin (1980) (อ้างอิงใน J.C. Richards, 1982 : 161) แบ่งบทบาทของครูผู้สอนในวิธีการสอนเพื่อการสื่อสารออกเป็นบทบาทหลักและบทบาทรอง

บทบาทหลักคือ

1. เป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือให้กระบวนการ – สื่อสารระหว่างผู้เรียนเป็นไปได้อย่างราบรื่น ทั้งช่วยเหลือผู้เรียนในระหว่างการทำกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งเมื่อผู้เรียนประสบปัญหาเกี่ยวกับตำราที่เรียน
2. เป็นเสมือนผู้ร่วมกิจกรรมกลุ่มที่เป็นอิสระ

บทบาทรองคือ

1. เป็นผู้รวบรวมความรู้จากแหล่งต่าง ๆ รวมทั้งเป็นแหล่งความรู้ไปในตัวด้วย
2. เป็นผู้นำในขบวนการและกิจกรรมในห้องเรียน

3. เป็นนักวิจัยและผู้เรียนรู้ ทั้งนี้เพราะครูผู้สอนประกอบไปด้วยประสบการณ์และความรู้ความสามารถที่ได้มาจากการสอน

ทั้งนี้ไม่ว่าครูผู้สอนจะสวมบทบาทใดอยู่ ครูผู้สอนจะต้องมีทั้งความอบอุ่น การยอมรับและสังเกตรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว

บทบาทตามความคิดเห็นของ Breen และ Candlin สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในช่วงกิจกรรมเพื่อการสื่อสาร ซึ่งเป็นส่วนที่ผู้เรียนทำกิจกรรมกลุ่ม เช่น กิจกรรมที่แลกเปลี่ยนข้อมูลกัน หรือกิจกรรมที่ใช้บทบาทสมมติ นอกจากนี้ในช่วงการทำกิจกรรมกลุ่ม บทบาทของครูคือ การคำนึงถึงการจัดกลุ่มของผู้เรียน และการคอยดูแลให้ผู้เรียนในกลุ่มมีโอกาสร่วมในกิจกรรมกลุ่มนั้นให้มากที่สุด ทั้งนี้และทั้งนั้นขึ้นอยู่กับการสังเกตของครูผู้สอนเป็นอย่างมาก การสังเกตพฤติกรรมการเรียนในระหว่างการทำกิจกรรมจะทำให้ครูผู้สอนสามารถปรับการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพขึ้นได้

Paul Nation (1984 : 120) ได้ทำวิจัยเพื่อศึกษาวิธีการจัดกลุ่มผู้เรียน ที่จะเอื้อโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางภาษามากขึ้น โดยใช้กิจกรรมประเภท strip story คือ การตัดเรื่องราวเป็นส่วน ๆ แล้วนำมาคละกัน แล้วให้ส่วนที่ตัดออกซึ่งอาจเป็นแค่ประโยคเดียวหรือมากกว่านั้นแก่ผู้เรียนแต่ละคนในกลุ่ม ผู้เรียนแต่ละคนในกลุ่มจะต้องจำประโยคของตนเองให้ได้แล้วจึงคืนส่วนของตนเองแก่ครู จากนั้นผู้เรียนแต่ละกลุ่มจะต้องช่วยกันปะติดปะต่อเรื่องราวออกมาให้เป็นเรื่องโดยสมบูรณ์ โดยครูผู้สอนจะเป็นผู้ฟัง Nation แบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็น 4 กลุ่ม ๆ ละ 8 คน กลุ่มที่หนึ่งประกอบด้วยผู้เรียนที่เก่งคือ มีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษได้ดี และกลุ่มที่สองเป็นผู้เรียนที่อ่อน มีปัญหาในการใช้ภาษาอย่างมาก ส่วนกลุ่มที่สามและสี่เป็นกลุ่มผสมระหว่างผู้เรียนที่เก่ง 4 คน และอ่อน 4 คน จากนั้นศึกษาความร่วมมือกันภายในแต่ละกลุ่ม โดยสังเกตจากภาษาที่ใช้ในการทำกิจกรรมดังกล่าว ว่ามีการใช้ภาษาประเภทใดบ่อยครั้งมากน้อยเพียงใด จากการศึกษา Nation สามารถจัดรูปแบบของภาษาที่ใช้ในกิจกรรมดังกล่าวออกเป็น 3 แบบคือ แบบที่ 1 เป็นการพูดซ้ำเพื่อท่องประโยคของตน (repetition) ซึ่งจากการวิจัยพบว่า ทั้งสี่กลุ่มใช้ภาษาแบบ

ดังกล่าวพอ ๆ กันในขณะที่ทำกิจกรรม แบบที่ 2 เป็นการใช้ภาษาในการเรียงลำดับเนื้อเรื่อง (ordering) เช่นพูดว่า I'm the third, You have the first. เป็นต้น ปรากฏว่าผู้เรียนในกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มผสมมีส่วนร่วมในกิจกรรมทัดเทียมกัน โดยศึกษาจากความบ่อยครั้งในการใช้ภาษาแบบดังกล่าว รูปแบบที่ 3 ของภาษาที่ใช้คือ ภาษาประเภทที่ต้องการให้เพื่อนขยายความว่าที่ตนเองกำลังพูดถึงอยู่นั้นคืออะไร (clarification) เช่น มีการพูดว่า "What's your sentence?, v-o-y-a-g-e?, You mean travel, Yes travel, by ship, O.K.?, Your sentence start with what word. ซึ่งปรากฏว่ากลุ่มที่ประกอบด้วยผู้เรียนที่อ่อนทั้งหมดใช้ภาษาแบบดังกล่าวบ่อยครั้งกว่ากลุ่มอื่น ๆ ในขณะที่กลุ่มเก่งใช้ภาษาน้อยครั้ง และกลุ่มผสมใช้พอประมาณ ผลจากการวิจัยแสดงว่ากลุ่มที่ได้ผลมากที่สุดในการกิจกรรมประเภท strip story คือ กลุ่มที่ประกอบด้วยผู้เรียนที่อ่อนทั้งหมด ซึ่งต่างไปจากความคิดโดยทั่วไป ซึ่งมีจะคิดว่าการจัดกลุ่มแบบผสมน่าจะให้ผู้เรียนที่อ่อนกว่าได้ประโยชน์ขึ้นในกิจกรรมประเภทดังกล่าว Nation ให้เหตุผลว่าเป็นเช่นนี้ก็เพราะกลุ่มที่ผู้เรียนมีลักษณะอย่างเดียวกัน ย่อมจะมีการร่วมมือในการทำกิจกรรมเท่า ๆ กัน ใช้ภาษาในลักษณะต่าง ๆ บ่อยครั้ง พอ ๆ กัน และผู้เรียนไม่มีใครจะเกิดความกังวลในขณะที่ทำกิจกรรม เพราะอยู่ในหมู่ผู้เรียนที่มีความสามารถทางภาษาเท่า ๆ กัน นอกจากนี้ผู้เรียนที่อ่อนย่อมต้องการพูดมากกว่าผู้เรียนที่เก่ง ทั้งนี้เพื่อจะได้ทำกิจกรรมนั้นเสร็จ

งานวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าครูผู้สอนมีบทบาทอย่างมากในการจัดกลุ่มเพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน ครูผู้สอนจึงควรที่จะศึกษาลักษณะของกิจกรรมกลุ่มที่นำไปใช้ในการเรียนการสอนเสียก่อน และพยายามศึกษาและสังเกตว่ากิจกรรมกลุ่มนั้น ๆ ควรจะมีการจัดกลุ่มผู้เรียนในลักษณะใด เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสที่จะร่วมกิจกรรมเพื่อการสื่อสารได้มากที่สุด

งานวิจัยอีกชิ้นหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของบทบาทครูผู้สอนต่อการเรียนการสอนคือ งานวิจัยชื่อ The Significant Bilingual Instructional Features หรือ SBIF ซึ่งสนับสนุนโดย National Institute of Education ประเทศสหรัฐอเมริกา (Paulston, 1984: 33)

งานวิจัยดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มพูนความเข้าใจในการสอนแบบ bilingual รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนที่มีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษในวงจำกัด หรือไม่มีความถนัดทางภาษาเลย ได้มีโอกาสร่วมในขบวนการศึกษาดังกล่าวอย่างเต็มที่และประสบความสำเร็จ

จากการศึกษาการสอนในห้องเรียน 58 ครั้ง เพื่อดูลักษณะสำคัญๆ ของการสอน โดยใช้ครูที่คัดเลือกแล้วว่าเป็นผู้ประสบความสำเร็จในการสอน 7 คน ปรากฏว่าครู 5 คน ประสบความสำเร็จอย่างเด่นชัด และสิ่งที่ช่วยให้สำเร็จนั้น คือ พฤติกรรมของครูมากกว่าหลักสูตรหรือตำราที่ใช้

Paulston¹ ได้เสนอแนะว่าจากการศึกษาเอกสาร 15 ชิ้น พบว่า ลักษณะที่สำคัญของการสอนคือ การจัดการห้องเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ (efficient classroom management) อันได้แก่ การจัดกิจกรรมต่างๆ และยังได้พูดถึงวิธีการของครูที่ประสบความสำเร็จในการสอนในห้องเรียนในการสอนเพื่อการสื่อสาร อันได้มาจากงานวิจัย SBIF ซึ่งอาจนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์อื่นๆ ได้คือ

1. ครูควรอธิบายลักษณะของกิจกรรมและแบบ-ฝึกหัดที่ผู้เรียนต้องทำให้ชัดเจน รวมทั้งช่วยชี้แจงว่าผู้เรียนต้องทำอะไรเพื่อให้กิจกรรมดังกล่าวลุล่วงไป
2. ครูควรมีความสนใจและระมัดระวังไม่ว่าจะเป็นเวลาหรืออธิบาย กำหนดหัวข้อ สรุปหรือทบทวน
3. ครูควรให้ความสนใจเรื่องศัพท์อย่างมาก ซึ่งอาจรวมไปถึงการแปลศัพท์เป็นภาษาแม่ให้ในกรณีที่ใช้ภาษาอังกฤษไม่ได้ผล
4. ครูควรใช้เวลาไปกับกิจกรรมซึ่งต้องกระทำโดยผู้เรียนมากกว่าเวลาที่ใช้ในการสอน อธิบายหรือบอกวิธีการต่างๆ จากงานวิจัย SBIF นั้น ห้องเรียนที่ประสบความสำเร็จจะให้เวลาผู้เรียนทำกิจกรรมถึง 82% ในขณะที่ครูใช้เวลาสอน อธิบาย และบอกวิธีการเพียง 18%
5. ครูควรวางแผนการสอนไม่ให้กิจกรรมซ้ำซาก จำเจจนผู้เรียนรู้สึกเบื่อหน่าย

ส่วน Sharron Bassano (1986 : 13-19) ซึ่งให้ความสนใจในการช่วยเหลือผู้เรียนให้ประสบความสำเร็จในการเรียน ได้แนะนำบทบาทของครูผู้สอนว่าครูควรจะให้ประสบการณ์ทางภาษาที่เป็นธรรมชาติ และจริงใจ

ในห้องเรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องที่ตนชอบหรือถนัดนอกเหนือจากเรื่องที่มีอยู่ในตำรา สร้างบรรยากาศที่สบายๆ ไม่ให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย พร้อมทั้งให้ผู้เรียนกิจกรรมกลุ่มของตนโดยครูผู้สอนไม่จำเป็นต้องนำอยู่ตลอดเวลา

Bassano ยังได้เสนอแนะบทบาทของครูผู้สอนเมื่อพบกับผู้เรียนที่เป็นปัญหาในขณะที่มีกิจกรรมกลุ่มอีกด้วย ทั้งนี้ Bassano จัดลักษณะของความยุ่งยาก ซึ่งอาจเกิดขึ้นในหมู่นักเรียนออกเป็น 9 ลักษณะคือ

1. ผู้เรียนบางคนครอบงำการโต้เถียงมากเกินไป ทำให้ผู้ร่วมกลุ่มเกิดความเบื่อหน่าย (Aggressive)
2. ผู้เรียนบางคนพยายามแก้ความคิดของคนอื่น ไม่ยอมฟังหรือเข้าใจกัน (Discord)
3. ผู้เรียนบางคนเงียบและขี้อายเกินไป ไม่ยอมร่วมกิจกรรม (Withdrawal)
4. ผู้เรียนบางคนไม่ยอมร่วมมือ แสดงอาการเหนื่อยเฉื่อย เช่น ไม่สนใจและมองออกไปนอกหน้าต่าง (Apathy)
5. ผู้เรียนบางคนพูดเรื่องอื่นที่ไม่ใช่เรื่องที่สอน (Evasion)
6. ผู้เรียนบางคนคิดว่าตนเองดีที่สุด พยายามดึงดูความสนใจของครูผู้สอน (Egocentrism)
7. ผู้เรียนบางคนเกิดความสับสนว่ากิจกรรมที่ให้ทำคืออะไร ต้องทำอะไร หน้าที่ใดควรทำอะไร (Confusion)
8. ผู้เรียนบางคนยอมตกลงในกิจกรรมง่ายเกินไป โดยไม่ค่อยจะแสดงความรู้สึก หรือความคิดเห็นที่จริง ๆ ออกมา (Condescension)
9. ผู้เรียนบางคนชอบบ่นว่าเบื่อ ไม่มีเวลาพอ และวิจารณ์กิจกรรมที่ให้ไปในทางลบ (Complaints)

ในกรณีที่ครูผู้สอนประสบความสำเร็จดังกล่าวนั้น ขณะที่ผู้เรียนทำกิจกรรม Bassano เสนอแนะการแก้ปัญหา โดยมอบบทบาทส่วนใหญ่ให้ครูผู้สอน ดังนี้ คือ

1. ให้ครูผู้สอนตระหนักถึงประสบการณ์ในอดีตของผู้เรียนและความเชื่อของผู้เรียนเกี่ยวกับการเรียนภาษา อาจด้วยการให้ผู้เรียนเขียนหรือพูดคุยแบบเปิดเผย ก่อนที่จะเลือกวิธีการหรือเทคนิคมาใช้ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสที่จะได้รู้ถึงบทบาทของครูว่ามีส่วนร่วมกับตนอย่างไร แสดงความจริงใจและตั้งใจช่วยเหลือตนเพียงใด

2. สร้างความมั่นใจให้กับผู้เรียนเกี่ยวกับความรู้ ความชำนาญและคุณสมบัติของครู อาจพูดถึงเรื่องของ ครูผู้สอนเอง ประสบการณ์ หรือพูดถึงปรัชญาการสอน ที่เชื่อว่าจะได้ผลเพียงใด ควรมีการอธิบายให้แจ่มแจ้งว่า กิจกรรมต่าง ๆ นั้นจะช่วยให้เรียนรู้ภาษาได้อย่างไร

3. ค่อย ๆ เริ่มให้ถูกจุดและค่อย ๆ สอน โดยเริ่ม จากโครงสร้างหรือรูปแบบที่ผู้เรียนเคยชินแล้วค่อย ๆ พัฒนาไป

4. แสดงความก้าวหน้าหรือความสำเร็จในกิจกรรม ให้ผู้เรียนเห็น

5. ให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกอย่างอิสระให้มากที่สุด โดยเฉพาะผู้ที่ไม่ค่อยจะให้ความร่วมมือ แต่หากไม่ประสบผลก็ไม่เป็นไร ให้ปล่อยไปก่อน

6. คำนึงถึงความสนใจและความกังวลรวมทั้งเป้าหมายของผู้เรียนด้วย

นอกจากนี้ ครูควรแสดงบทบาทของผู้ให้ความช่วยเหลือกับผู้เรียนที่อ่อน เมื่อผู้เรียนต้องการโดยเฉพาะใน เวลาที่มีกิจกรรมประเภทที่ผู้เรียนต้องอ่าน แต่ครูกำหนด บทบาทของตนเองให้พอดี ไม่ควรจะต้องถึงขนาดที่เป็นผู้ ป้อนข้อมูลทั้งหมด (information-giver) หรืออธิบาย เรื่องราวให้หมด (text-explainer) นั่นคือ พยายาม อย่าเข้าไปขัดจังหวะหรือแทรกแซง เมื่อไม่จำเป็นจริง ๆ แต่มีได้หมดบทบาทไปเลย (Williams, 1986 : 42)

บทบาทอีกอย่างหนึ่งซึ่งครูผู้สอนสามารถนำมา- ประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนภาษาเพื่อการสื่อสารได้ คือ วิธีการสอนที่ไม่ใช้วาจา (non-verbal channels) ทั้งนี้ เพราะวิธีการดังกล่าวเป็นระบบหนึ่งของการสื่อสาร ของมนุษย์ Ray Birdwhistell (1972) (อ้างใน Soudek, 1985 : 109) ประมาณว่าการใช้คำพูดในการสื่อความหมาย พูดคุยหรือสังสรรค์ของคนสองคนนั้นมีน้อยกว่า 35% นอกนั้นเป็นการสื่อสารที่ไม่ใช้วาจา Taylor (1980) (อ้างใน Soudek, 1985 : 112-113) แสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับบทบาทของการสื่อสารโดยไม่ใช้วาจาในการสอน ภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศว่า

“...if EFL teaching does involve facilitating cross-cultural communication, then somewhere in EFL we must include the role which non-verbal communication plays in this cross-cultural communication process”

การสื่อสารโดยไม่ใช้วาจา แบ่งออกเป็นสามอย่างด้วยกัน คือ

1. Paralanguage
2. Kinesics
3. Proxemics

Paralanguage ได้แก่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับเสียง เช่น น้ำเสียงที่ใช้ในการสื่อสาร แสดงออกถึงความรู้สึกต่าง ๆ ได้ เช่น ถามว่า “What did you say?” อาจแสดง- ความต้องการหรือความไม่แน่ใจหรือการข่มขู่ก็ได้ ทั้งนี้ ขึ้นกับวิธีที่พูด นอกจากนี้ยังรวมถึงการกระซิบ การตะโกน ส่วน Kinesics เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวต่าง ๆ และ Proxemics จะศึกษาเกี่ยวกับวิธีจัดการ- เกี่ยวกับที่ว่าง (space) การจัดโต๊ะและเก้าอี้ในห้องเรียน เพื่อให้มีที่ว่างพอเหมาะสำหรับที่จะสื่อสารโดยไม่เกิดความ รู้สึกอึดอัดขึ้น เป็นต้น

สำหรับบทบาทของครูผู้สอนในห้องเรียน เมื่อใช้ วิธีแบบไม่ใช้วาจามาช่วยอาจเป็นไปได้ เช่น การคิดนิ้ว เพื่อให้เกิดความกระตือรือร้นในหมู่ผู้เรียน ปรบมือ หรือ แม่แต่ยิ้มและพยักหน้า การชี้ท่าทางการเคลื่อนไหวต่าง ๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้เรียน รวมทั้งการเขียนคำตอบ ของผู้เรียนบนกระดานดำ

นอกจากนี้ การสังเกตการแสดงออกที่ไม่ใช้วาจาของ ผู้เรียน เช่น สีหน้า ท่าทาง และพฤติกรรมอื่น ๆ อาจ ทำให้ครูผู้สอนสามารถตัดสินใจได้ว่าควรจะดำเนินกิจกรรม นั้นต่อไปหรือไม่ หรือใช้วิธีการสื่อความหมายแบบอื่นแทน และครูผู้สอนอาจใช้ความเงียบกระตุ้น ผู้เรียนให้คิด หรือเพื่อให้เห็นความสำคัญของประโยคที่พูดก็ได้ (D’ Souza, 1981 : 43-60)

นอกเหนือจากบทบาทในระหว่างกิจกรรมกลุ่มแล้ว ครูผู้สอนยังต้องให้ความสนใจกับบทบาทก่อนกิจกรรม กลุ่มอีกด้วย (pre-communicative activity) ลักษณะ ของกิจกรรมก่อนกิจกรรมกลุ่มนั้น คือ การฝึกทักษะ ต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน ซึ่ง Littlewood (1984) เสนอแนะให้ใช้วิธีที่เรียกว่า Situational techniques หรือ อาจใช้ Functional techniques ก็ได้

Situational techniques คือ การใช้คำถามคำตอบ เกี่ยวกับสถานการณ์ในห้องเรียน การใช้รูปภาพ ตำรา หรือสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นความรู้ทั่วไป ถึงแม้ว่าจะมีบางคน

คิดว่าสิ่งดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่ไม่ได้ก่อให้เกิดการสื่อสาร (non-communicative) แต่เนื่องจากการเรียนภาษาก็ไม่จำเป็นที่กิจกรรมทุก ๆ อย่างจะต้องเพื่อการสื่อสารไปเสียทั้งหมด นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้ทำความเข้าใจกับโครงสร้างของภาษา ศัพท์ต่าง ๆ รวมทั้งเชื่อมโยงความคิดที่มีอยู่เดิมเข้ากับสิ่งที่จะเรียนรู้ใหม่ ซึ่งเมื่อพร้อมแล้วจึงเพิ่มเติมกิจกรรมประเภทเพื่อการสื่อสารเข้าไป กิจกรรมนี้ Littlewood เรียกว่า กิจกรรมเสริม (additional activities) ซึ่งเป็นการเพิ่มเติมความรู้ที่ไม่ใช่ว่าผู้เรียนทุกคนจะรู้หมด ส่วน Functional Techniques ก็คือการสอนให้ผู้เรียนรู้จักใช้ภาษาในลักษณะต่าง ๆ เพื่อการสื่อสารต่อไป เช่น ฝึกการแนะนำต่าง ๆ การบอกทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ อันเป็นการฝึกทักษะที่แยกออกเป็นส่วน ๆ (part skill training) ก่อนที่ผู้เรียนจะพร้อมที่จะทำกิจกรรมเพื่อการสื่อสาร ซึ่งถือว่าเป็นการฝึกกิจกรรมที่รวมหมดทุกอย่าง (whole-task practice)

ในส่วนที่เป็นกิจกรรมก่อนกิจกรรมกลุ่มนี้ J.C. Richards (1982) ให้ความเห็นว่า การจับทสนทนา-สามารถจะทำได้เป็นแบบฝึกหัดได้ แต่ต้องให้ผู้เรียนใส่-เนื้อหาของผู้เรียนลงไปเอง โดยใช้ประโยชน์จากคำแนะนำ (clues) ที่มีอยู่ในการตัดสินใจแทนที่จะเป็นการใช้ความจำทั้งหมด นอกจากนี้ การพูดของครูผู้สอนเองก็ยังจำเป็นอยู่เหมือนกัน แม้จะต้องคอยระมัดระวังไม่ให้มากเกินไป J.D. Willis (1984) อ่างความเห็นของ Krashen และ Terrell จาก *The Natural Approach* (1983) ว่าในการเรียนภาษาต่างประเทศนั้น ในสถานการณ์ที่ยังไม่มีกิจกรรมเพื่อการสื่อสาร ครูผู้สอนควรมีการพูดคุยกับผู้เรียนก่อน เพราะหากครูผู้สอนละเอียดหรือลดบทบาทส่วนนี้มากเกินไป ผู้เรียนก็จะขาดโอกาสในการใช้ภาษาในสถานการณ์ที่เป็นจริง ทั้งยังขาดการรับรู้ในการเรียนภาษาอีกด้วย

เมื่อพิจารณาทัศนะของบุคคลในวงการสอนภาษาที่พยายามเสนอแนะวิธีการที่จะให้เกิดความสำเร็จในการเรียนการสอนแบบสื่อสาร จะเห็นว่าข้อแนะนำต่าง ๆ นั้น พอจะสรุปได้ด้วยความคิดเห็นของ Carroll ใน *Learning Theory for the Classroom Teacher* (1974) (อ้างใน Paulston, 1980) ดังนี้

“วิธีการเรียนการสอนที่ดีที่สุดก็คือ การใช้วิจารณ์-ญาณทั่ว ๆ ไปรวมทั้งประสบการณ์ที่มีอยู่ (Common-sense Approach) ซึ่งพอสรุปได้เป็นข้อ ๆ คือ

1. รู้ถึงจุดประสงค์ในการเรียนการสอน
2. พยายามติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียน
3. ให้เวลาและโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามลักษณะการเรียนที่ผู้เรียนถนัดและตามระดับของตน
4. กระตุ้นให้ผู้เรียนใช้เวลาที่กำหนดไว้ในการเรียนรู้
5. พยายามให้การสอนมีคุณภาพที่ดีที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อันได้แก่

5.1 สร้างสภาวะของการเรียนให้น่าสนใจ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนรู้สึกถึงความพยายามของตนนั้นประสบผลสำเร็จ

5.2 ทำให้การเรียนการสอนมีความหมายเท่าที่จะทำได้ โดยพยายามทำให้ภาษาต่างประเทศที่ผู้เรียนต้องเรียนมีชีวิตชีวาในสถานการณ์ที่มีการสื่อสารกัน

5.3 แน่ใจว่าผู้เรียนเข้าใจสิ่งที่ตนจะต้องเรียน

5.4 พยายามชี้ให้ผู้เรียนได้รู้ล่วงหน้าถึงผลที่ตนจะได้รับจากการเรียนการสอน

5.5 ฝึกให้ผู้เรียนได้ใช้สติปัญญาในการทำกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้แต่เนิ่น ๆ โดยอธิบายสื่อการเรียนการสอนที่ใช้งานกว่าจะถึงจุดที่ผู้เรียนเข้าใจ

5.6 จัดโอกาสให้มากพอที่ผู้เรียนจะฝึกฝนและทำสิ่งที่เรียนรู้ให้สมบูรณ์

สรุป

การเรียนการสอนเพื่อการสื่อสารแม้จะเน้นความสำคัญที่ผู้เรียน แต่มิได้หมายความว่าครูผู้สอนจะมีความสำคัญลดลง ครูผู้สอนยังคงมีบทบาทอยู่ในห้องเรียนไม่ว่าจะเป็นบทบาทที่สามารถจะมองเห็นได้ หรือบทบาทที่แฝงอยู่ในระหว่างกิจกรรมเพื่อการสื่อสารทางภาษาก็ตาม และแม้ว่าการเรียนการสอนเพื่อการสื่อสารจะมีบทบาทมากขึ้นในการเรียนการสอนภาษาในปัจจุบันพร้อมกับวิธีการซึ่งมาพร้อมกับทฤษฎีในรูปแบบและลักษณะต่าง ๆ อันอาจทำให้เกิดความสับสนเกี่ยวกับขอบเขตของบทบาทของครูผู้สอนก็ตามที่ การรู้จักประนี-ประนอมและเลือกสิ่งที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ของแต่ละบุคคล เพื่อให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียนมากที่สุด คือ บทบาทที่สำคัญที่สุดของครูผู้สอน

Bibliography

- กาญจนา ปรายพาล. “คำถามที่ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน
ภาษา” *วารสารภาษาปริทัศน์* 7, 2 (ภาคปลาย 2529) 8-17.
- Bassano, Sharron. 1986. “Helping Learners adapt to un-
familiar methods.” *ELT Journal*. 40 (1), 13-19.
- Brumfit, Christopher. 1984. *Communicative Methodology
in Language Teaching : The roles of fluency and
accuracy*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Das, Bikramk. (ed.) 1987. *Patterns of Classroom Interaction
in Southeast Asia*. Singapore : SEAMEO Regional
Language Centre.
- D’Souza, Wilfred. 1981. “Non-Verbal Communication”
In Hodge, Bob (Ed.), *Communication and the
Teacher*. Melbourne : Longman.
- Kelly, A.V. 1978. *Mixed-Ability grouping : Theory and
Practice*. London : Harper & Row.
- Littlewood, William T. 1984. “Integrating the New and
the Old in a Communicative Approach.” In Das,
Bikram K (Ed.), *Communicative Language Teaching*.
Singapore : SEAMEO Regional Language Centre.
- Morrow, Keith. 1981. “Principles of communicative meth-
odology.” In K. Johnson and K. Morrow (Eds.),
*Communication in the Classroom : Applications and
methods for a communicative approach*. London :
Longman.
- Munby, John. 1978. *Communicative Syllabus Design*.
Cambridge : Cambridge University Press.
- Nation, Paul. 1984. “Opportunities for Learning through
the Communicative Approach.” In Das, Bikram K.
(Ed.), *Communicative Language Teaching*. Singapore :
SEAMEO Regional Language Centre.
- Paulston, Christina Bratt. 1980. *Trends in Language Teach-
ing and Bilingual Education : Occasional Papers 13*.
Singapore : SEAMEO Regional Language Centre.
- Paulston, Christina Bratt. 1984. “Communicative Com-
petence and Language Teaching : Second Thoughts.”
In Das, Bikram K (Ed.), *Communicative Language
Teaching*. Singapore : SEAMEO Regional Language
Centre.
- Richards, J.C. and Ted Rodgers. 1982. “Method : Approach,
Design, and Procedure.” *TESOL Quarterly*, 16(2),
153-158.
- Soudek, Miluse and Lev L. 1985. “Non-Verbal Channels
in Language Learning.” *ELT Journal*. 39(2), 109-113.
- Stones, E. and S. Morris. 1972. *Teaching Practice : Pro-
blems and Perspectives*. London : Methuen & Co.,
Ltd.
- Williams, Ray. 1986. “Top ten principles for teaching
reading.” *ELT Journal*. 40 (1), 42-45.
- Willis, J.D. 1984. “Theory and Methodology : Do we do
what we are knowing?” In Das, Bikram K (Ed.),
Communicative Language Teaching Singapore :
SEAMEO Regional Language Centre.